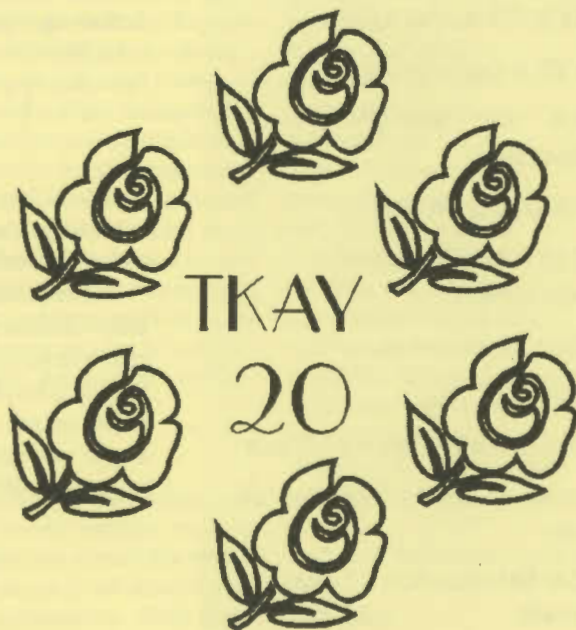

tietolinja

*Tieteellisten kirjastojen atk-yksikön
tiedotuslehti*

2 ♦ 1994

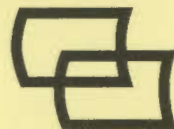
Zuklanumero!

tietolinja 2 ♦ 94

Tieteellisten kirjastojen atk-yksikön tiedotuslehti

14. vuosikerta
27.5.1994
ISSN 0358-268X

Sisältö

- 3 Merkkipäivänä matkoilla
- 4 Luja tahto vie läpi harmaan kiven
- 7 ARTO-tietokanta ja artikkeli-yhteistyö
- 9 Kirjastonjohtajien neuvottelupäivät
- 10 LIBRIKSESTÄ LINNEAAN
- 15 Uusi VTLS-puitesopimus
- 16 VIOLA - uusi jäsen LINNEA-perheeseen
- 18 Musiikki ja osakohteet
- 20 KOTI ja KAUKO - uudet yhteisluettelot
- 22 LINDAn tunnustelukuja
- 23 Uutislinja
- 24 Elektronisen kirjaston palvelut
- 27 Suomen VTLS-käyttäjärühmän palsta
- 30 LINDA-tietokannan käytön hinnasto
- 31 Koulutuskalenteri
- 31 Myytävät julkaisut

Julkaisija:

Helsingin yliopiston kirjasto
Tieteellisten kirjastojen atk-yksikkö
PL 26 (Teollisuuskatu 23)
00014 Helsingin yliopisto
Puh. * (90) 708 51
Telefax (90) 753 9514

Toimittanut: Kaija Ryytty

Paino: Yliopistopaino

Tilaukset ja osoitteenmuutokset:

Kaija Ryytty, p. (90) 708 4295

Julkaisujen ja esitteiden tilaukset:

Puh. (90) 708 4295

Fax (90) 753 9514

Tietolinja ilmestyy neljä kertaa vuodessa; helmi-, touko-, syys- ja marraskuun viimeisellä viikolla.

Lehteen tulevan aineiston on oltava toimituksessa viimeistään kolme viikkoa ennen ilmestymispäivää. Aineisto lähetetään joko levykkeellä (WP:n asiakirja tai DOS-tiedosto), mielellään mukaan paperikopio tai sähköpostilla osoitteeseen: kaija.ryyty@Helsinki.FI.

Saatteeksi

Motto: *There is no such thing as instant experience.*
(Oppenheimer's law)

MERKKIPÄIVÄNÄ MATKOILLA

Päivälleen 20 vuotta sitten TKAY (tosin vielä työryhmän nimellä) sai ensimmäiset työntekijänsä kun opetusministeriö palkkasi kaksi päätoimista suunnittelijaa teollisten kirjastojen atk-hankkeita suunnittelemaan ja koordinoimaan. Päivälleen 20 vuotta sitten alkoi oma urani TKAYssä. — Kaksikymmentä vuotta! Kokonainen sukupolvi sitten! Uskomatonta! Ei aavistanut kolmekymppinen pojanjolppi, millaiseen ampiaispesään päänsä pisti. Muutaman vuoden ajatteli projektissa ahertavansa ja sitten siirtyvänsä vaikka kunnankirjastonhoitajaksi Saimaan rannalle.

Sanotaan, että suuriin muutoksiin tarvitaan uusi sukupolvi. Suuret muutokset ovat tässä ja nyt: yhtenäinen LINNEA-verkko, yhteistietokanta LINDA, uusia tietokantoja tulossa yhteiseen käyttöön, järjestelmän käyttö ja kattavuus leviämässä yli kirjastorajojen; hyvällä syyllä voimme jo puhua kansallisesta tietojärjestelmästä. Tämä sukupolvi on muuttanut kirjasto maailman, toteuttanut informaatiovallankumouksen.

ELAG (European Library Automation Group) on juuri päättänyt vuotuisen seminaarinsa Budapestissa. Monelta taholta niin julkisesti kuin yksityisestikin jaettu tunnustus ainutlaatuisen LINNEA-hankeemme toteuttamisesta antoi jälleen kerran uskoa siihen, että tämä sukupolven kestänyt työ on kannattanut. Uusi sukupolvi on viemässä Suomea Eurooppaan. Kirjastojemme atk-järjestelmien puolesta meillä ei ole tarvetta ujustella — LINNEA kestää vertailun, se kelpaa malliksikin; sen eurooppalaiset kollegamme ovat moneen kertaan tunnustaneet. Olemmeko me itse, suomalaiset kirjastonhoitajat, eurokelposia?

Nyt jo harmaapartaisena veteraanina istun Gellért-kukulan laella, linnoituksen muurin reunalla, mahtava Tonava 150 metriä kengänpohjieni alapuolella, viehättävä Budapest panoraamana edessäni ja lukuisten ELAG-ystävieni lämpimät sanat sydämessäni. Siinä ajatus arttuu, mieli herkistyy ja muistoja pulpahtelee sieltä

täältä 20 vuotuisen matkan varrelta — mukavia enimmäkseen, joitakin kitkerämpiä mausteeksi. Vieno utu laskeutuu hiljalleen kaupungin ylle pehmentäen särmiä, korostaen kokonaisuutta. — Kului tunti, kenties kaksi, milloin katse horisonttiin tähdättynä, milloin virran kulkua seuraten. Karheansuolainen tunnelma haihtuu hiljalleen, muistot kiipeävät takaisin lokeroihinsa osaksi sitä kivijalkaa, jolle nykyhetki on rakennettu, jolle tulevaisuutta rakennetaan.

Ajatukset alkavat kuin huomaamatta askarrella uusien projektien ja kehityssuunnitelmien parissa. Uudet tietokannat, ARTO ja VIOLA, uudet käyttöliittymät ja -reitit, yhteistyöstrategiat — ne innostavat ideointiin kuin itsestään, piirtelemään kuvia, laskeskelemaan tunteja, kuukausia, markkoja, suunnittelemaan uusia palveluita. Katse on taas vakaasti tulevaisuudessa.

Näin merkkipäivänä haluan esittää lämpimät kiitokset kaikille niille, jotka ovat minua ja atk-yksikköä tukeneet näinä joskus myrskyisinäkin vuosina ja jaksaneet meitä omien kiireidensä ja huoliensa keskellä kannustaa. Erityisesti haluan kiittää työtovereitani, joiden lämmin ystävyys merkitsee minulle paljon ja joiden ahkeruus ja ammattitaito ovat liian harvoin saaneet ansaitsemaansa arvostusta. Heidän avullaan lähes mahdotonkin on usein muuttunut mahdolliseksi ja heidän ansioitaan voin katsoa tulevaisuuteen luottavaisin mielin.

Budapest, suomalaisen työn päivänä, 1.5.1994

Antti Soini

Luja tahto vie läpi harmaan kiven

Ylikirjastonhoitaja
Esko Häkli

Niin uskomattomalta kuin se kenties kuulostaakin, Tieteellisten kirjastojen atk-yksikkö täytti vappuna 20 vuotta. Tieteellisten kirjastojen atk-tavoite-toimikunta jätti kesäkuun alussa 1972, vuoden mittaisen tiiviin työskentelynsä jälkeen, opetusministeriölle esityksensä tieteellisten kirjastojen atk-suunnittelun käynnistämisestä. Lausuntokierroksen jälkeen ministeriö pani tuumasta toimeksi ja sai vuoden 1974 budjettiin määrärahat hankkeiden käynnistämiseksi. Tieteellisten kirjastojen atk-työryhmä asetettiin keväällä 1974, ja ministeriö kiinnitti sen käyttöön kaksi suunnittelijaa. He olivat Seppo Vuorinen ja Antti Soini Helsingin yliopiston kirjastosta.

Kuluneiden 20 vuoden aikana atk-työryhmän suunnittelijoiden muodostamasta alusta kasvoi lopulta 13 hengen suuruinen atk-yksikkö. Tieteellisille kirjastoille on syntynyt tärkeä palveluyksikkö, jonka vaikutus ulottuu kirjastojen koko kenttään. Valitut toimintalinjat ovat näet luoneet suotuisat edellytykset myös yleisten kirjastojen osallistumiselle yhteistyöhön. Vireillä oleva maakuntakirjastojen yhteisluettelotietokannan suunnittelu on selkeä osoitus pyrkimyksistä yhteisiin ratkaisuihin.

Kun korkeakoulukirjastot ryhtyivät ottamaan käyttöön uutta paikallisjärjestelmäänsä, asialle olisi mitä ilmeisimmin ollut eduksi, että kirjastoilla olisi ollut omasta takaa enemmän atk-asiantunte-
musta. Voimme sen takia kysyä, oliko atk-suunnittelun keskittäminen yhteen yksikköön tarkoituk-
senmukainen ratkaisu, vai olisiko pikemminkin tullut vahvistaa yksittäisten kirjastojen atk-asian-
tunte-
musta.

Voimme ensinnäkin yrittää vastata kysymykseen toisella kysymyksellä. Mitä olisi tapahtunut, jos kirjastoihin olisi perustettu kymmenkunta atk-suunnittelijan virkaa ilman, että mitään muuta olisi tapahtunut? Keskitetyn ratkaisun tarjoamaa suunnittelutehoa ei varmastikaan olisi luotu tällä tavoin. Lisäksi oli lähes epätodennäköistä, että tällainen suunnittelijamäärä olisi voitu kirjastoihin saada. Näin tuntuivat ajattelevan kirjastojen johtajatkin asettuessaan yhteen rintamaan, tukemaan keskitettyä suunnitteluratkaisua.

Tieteelliset kirjastot, ennen muuta korkeakoulu-
kirjastot, olivat alun alkaen rakentaneet atk-visionensa yhteisen verkon varaan. Kirjastojen ajattelu oli kansainvälisestikin ottaen varsin edistyksellistä.

Tätä ei muuta muuksi se, että kymmenkunta vuotta jouduttiin toimimaan eräajopohjaisen väliaikaisratkaisun varassa. Suunnittelu tähtäsi yhteiseen tietoverkkoon, ja yhteisen linjan valitsemista tuki yhteisen atk-yksikkö. Kun kehitys sitten johti integroidun online-järjestelmän valintaan, keskitetyn atk-yksikön olemassaolo osoittautui korvaamattomaksi voimavaraksi, selvästikin välttämättömyydeksi.

Tieteellisten kirjastojen atk-yksikkö kävi kirjastojen puolesta kaikki ne neuvottelut, jotka liittyivät lopullisten sopimusten tekemiseen. Se huolehti ohjelmiston sopeuttamisesta Suomen oloihin ja piti huolen myös siitä, että tämä kymmenien miljoonien markkojen hintainen keskitetty hanke toteutui suunnitellulla tavalla. On poikkeuksellista, että näin suuri hanke kyettiin toteuttamaan suunnitellussa ajassa ja alittamalla alkuperäinen kustannusarvio. Tämä on kunniaksi Tieteellisten kirjastojen atk-yksikölle, jonka käsissä hankkeen kokonaislogistiikka on ollut. Mutta myös kirjastojen panos on muistettava. Ne ovat selviytyneet järjestelmän työllästä käyttöönottovaiheesta käytännöllisesti katsoen ilman minkäänlaisia lisäresursseja ja tehneet sen suurella menestyksellä. Emme tietenkään voi unohtaa opetusministeriönkään tahtoa toteuttaa tämä laaja hanke. Ilman sitähan mitään ei olisi tapahtunut.

Takanamme on menestystarina, jota kelpaa esitellä myös muille julkisen sektorin aloille. LINNEA-verkko LINDA-tietokantoinen on saavutus, joka yhä edelleen saa myös ulkomaiset kirjastoasiantuntijat kadehtimaan meidän onneamme ja viisauttamme. Me voimme ammentaa jatkuvasti uutta inspiraatiota siitä, että olemme kyenneet tällaiseen yhteiseen voimain ponnistukseen. Kirjastojen yhteisrintama tarjosi myös opetusministeriölle vahvan perustan, kun se ajoi läpi päätöksiä tämän suuren, keskitetyn investoinnin rahoituksesta.

Tietoverkon tulevaisuuden avaimet ovat nyt meidän omassa käsissämme. Yhteinen menestystarinaramme asettaa meille velvoitteen jatkaa yhdessä rintamassa niin, että myös tulevien vuosien kehitystä voitaisiin aikanaan kuvata yhtä myönteisin sanoin. Se tapahtuu parhaiten kehittämällä ja vahvistamalla yhteistä tavoitteen asettelua ja kantamalla yksissä tuumin huolta verkon toimintaperiaatteitten ja käytännön ratkaisujen yhtenäisyydestä. Siitäkin huolimatta, että omat paikalliset edut näyttäisivät joskus vaativan eri suuntaan käyviä ratkaisuja, kaikkien edut tulevat pitkällä tähtäyksellä parhaiten varmistetuksi pitämällä huolta verkon sisäisestä yhtenäisyydestä sen kaikilla taasoilla.

Rohkenen toivoa, että kaikissa kirjastoissa haluttaisiin myös nähdä se, miten hyvän järjestelmän me olemme saaneet. Uskallan sanoa tämän ensinnäkin siitä syystä, että en itse osallistunut järjestelmän valintaan. Toisekseen me olemme saaneet ohjelmiston, jota kehitetään ja uudistetaan määrätietoisesti. Ja vihdoin ovat käsitystäni vahvistaneet keskustelut ulkomaisten kollegoitieni kanssa. Olisi suunnaton vahinko, jos yksittäisten virheitte aiheuttamat ongelmat saisivat hämärtää terveelle suhteellisuudentajulle perustuvan realistisen kokonaisnäkömyksen. Virheet tulee tietenkin korjata, mutta on välttämätöntä pyrkiä näkemään metsä puilta.

Sen jälkeen, kun Tieteellisten kirjastojen atk-yksikkö 1.3.1993 siirtyi opetusministeriöstä Helsingin yliopiston kirjastoon, kirjastollamme on aivan erityinen velvollisuus edistää kirjastojen yhteistä hyvää. Siirto sinänsä näyttää onnistuneen erinomaisesti, eikä siitä tunnu aiheutuneen ongelmia sen enempää atk-yksikölle kuin kirjastoillekaan. Atk-yksikön ja sen henkilöstön asema on vakiinnutettu. Kirjastoverkon kannalta on tärkeätä että uusi

ARTO-tietokanta ja artikkeliyhteistyö

Antti Soini

Kotimaisten aikauslehtien artikkeliviitteiden rekisteröinnillä on pitkät perinteet. Jo 1980-luvun alusta alkaen lukuisat erikoisbibliografioita tuottavat kirjastot ja laitokset ovat tehneet viitteitä KATI-tietokantaan saaden siitä prosessista sivutuotteena (tai päätuotteena) oman bibliografiansa. Siitä huolimatta, että KATI-tietokanta kattaa vain osan kotimaisista tieteellisistä kausijulkaisuista ja että tietueet ilmestyvät tietokantaan usein vasta monien kuukausien päästä lehden ilmestymisestä, tietokannan käyttöluvut ovat osoittaneet sen tarpeellisuuden.

LINNEAn yhteisjärjestelmässä on jo käytössä yhteisluettelotietokanta, LINDA, jonka ajantasaisesta päivityksestä huolehtivat kaikki VTLS-kirjastot ja jossa päällekkäistyön määrä on minimoitu. Tässä ympäristössä myös artikkelirekisteröinti voidaan organisoida kokonaan uudella tavalla. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että KATI-tietokannan päivittäminen lopetettaisiin — päinvastoin, sen päivittäminen nopeutuu, koska päivitys tapahtuu suoraan ARTO-tietokannasta. Se ei liioin tarkoita sitä, että tallennusyhteistyö romutetaan, vaan pikemminkin sitä tiivistetään ja sen kattavuutta laajennetaan.

Yleisperiaatteet

1) Artikkeliviitteet kaikista merkittävistä kotimaisista tieteellisistä aikauslehdistä, alasta riippumatta, tallennetaan ARTO-tietokantaan.

2) Tallennus tapahtuu mahdollisimman nopeasti lehden numeron ilmestymisen jälkeen, viimeistään kuukauden kuluessa.

3) Kustakin lehdestä rekisteröidään kaikki artikkelit (yhteisesti sovittavin karsintakriteerein) samalla kertaa, jolloin saman lehden selaaminen ja artikkelivalinta lukuisissa eri laitoksissa jää pois.

4) Laitokset voivat viedä ARTOon muistakin lähteistä löytämiään, omaan alaansa kuuluvia viitteitä, esim. omien tutkijoiden ulkomaisissa lehdisissä julkaisemia artikkeleita, konferenssijulkaisuissa tai muissa kokoomateoksissa ilmestyneitä artikkeleita.

5) Kuhunkin artikkeliin liitetään ainakin yksi suomenkielinen asiasana. Erikoisalan laitokset voivat liittää viitteisiin omat syventävät sisällönkuvailunsa.

6) Kaikki tallennukseen osallistuvat VTLS-kirjastot tallentavat suoraan ARTOon. Muista laitoksista voidaan aineisto poikkeustapauksessa hyväksyä myös eränä, jos aineisto on selvästi rajattu ja ainutkertainen.

Toteutus

Kesän kuluessa on tarkoitus tehdä peruskartoitus niistä lehdistä, joita ARTOon tulisi sisällyttää. Tämän vuoden kuluessa neuvotellaan tiedontuottajien kanssa siitä, mitkä lehdet kukin ottaa rekisteröidäkseen. KATI-yhteistyöhön osallistuneille organisaatioille tarjotaan ensisijaisesti mahdollisuus valita omiin alueisiinsa kuuluvat lehdet, koska silloin sisällönkuvailu saadaan helpoimmin samanaikaisesti viitteen kanssa tietokantaan. Tämän lisäksi yhteistyöhön otetaan mukaan muitakin lai-

toksia, joilla siihen on mahdollisuus ja sopivat lehtikokoelmat.

Tiedontallennus ARTOon on nopeaa, sillä tähän tarkoitukseen muokattu VTLS-ohjelmisto tarjoaa emojulkaisun perustiedot valmiina tallennuspohjalla. Samalla ohjelmisto rakentaa linkin artikkelin ja emojulkaisun välille ja näin siirtyminen kausijulkaisutietueesta siihen sisältyviin artikkeleihin ja päinvastoin on vaivatonta.

Niille tiedontallentajille, joilla ei itsellään ole VTLS-ohjelmistoa, voidaan lähiaikoina tarjota VTLS:n kehittämä PC-pohjainen ohjelmistotuote, jonka avulla VTLS-tietokantaan voidaan viedä tietoa, tehdä sieltä tiedonhakuja ja kopioida tietueita kansainvälisen vaihtoformaatin ISO2709 mukaisina PC:lle jatkokäyttöä varten. Tietoliikenneyhteys ARTOon toki tarvitaan, mutta siihen käy niin FUNET, DATANET kuin DATAPAK.

Kompensaatiot

Ilahduttavaa tässä uudessa kuviossa on se, että ensimmäistä kertaa tiedontallentajille voidaan tarjota selkeää taloudellista hyötyä tehtävästä työstä. Ensimmäinen etu on se, että valmista työtä voidaan hyödyntää, toinen liittyy bibliografioiden tulostuskustannuksiin, jotka joko jäävät kokonaan pois tai ainakin alenevat merkittävästi. Kenties lehtien hankintojakin voidaan järkipäristää. Näiden välillis-

ten, vaikkakin rahassa mitaten merkittävien, etujen lisäksi tiedontallentajaorganisaatioille tullaan antamaan ilmaisia ja/tai alennettuja ARTOn käyttötunnuksia suhteessa rekisteröityyn tietuemäärään. Erikoisalan laitos, joka tekee oman alansa tietueisiin myös syventävät sisällönkuvailut, saa yhden ilmaisen käyttäjätunnuksen, jos tallennettujen artikkelien määrä ylittää 200 vuodessa ja lisätunnuksen jokaista 1000 tietuetta kohden. Niiden lehtien lukumäärän perusteella, joista ao. laitos rekisteröi kaikki artikkelit, voi vielä saada lisää käyttötunnuksia. Muille laitoksille, jotka tekevät perustallennusta, rajat ovat hiukan korkeammalla, mutta silti alustavien laskelmien perusteella jo 1-2 henkilötyökuukauden panoksella voi ”ansaita” useita ilmaisia käyttötunnuksia ARTO-tietokantaan, ja näitä tunnuksia voi laittaa vaikka asiakaskäyttöön.

Tarttuka tilaisuuteen!

Nyt on sopiva aika ottaa taskulaskimet esiin ja alkaa laskeskella, kannattaisiko tulla mukaan rekisteröijien joukkoon. Tarjous on voimassa vain niin kauan kuin tallennettavia lehtiä riittää. Kovin paljoa ei vielä maksa se, että tarkistaa omat resurssinsa ja lehtikokoelmansa ja antaa TKAY:n verra-ta, löytyykö omasta valikoimasta riittävästi lehtiä, joita ei vielä kukaan muu rekisteröi ja joilla saattaisi olla yleistä mielenkiintoa. □

Kiinnostuneet, ottakaa yhteyttä, kysykää lisää!

Kontaktihenkilöt TKAYssä:

Inkeri Salonharju, p. (90)708 4297; Email: inkeri.salonharju@helsinki.fi

Riitta Lehtinen, p. (90)708 4296; Email: riitta.lehtinen@helsinki.fi

Antti Soini, p. (90)708 4294; Email: antti.soini@helsinki.fi

Kirjastonjohtajien neuvottelupäivät Joensuussa 17.-18.5.1994

Antti Soini

Tämänvuotiset kirjastonjohtajien neuvottelupäivät pidettiin jo vakiintuneen tavan mukaisesti tieteellisten ja yleisten kirjastojen yhteisinä, joissa vain puoli päivää oli varattu kummankin joukon omalle ohjelmalle. Tällaiset yhteistapaamiset ovat mielestäni hyvä keino välittää tietoa ja lisätä niin ymmärtämystä kuin yhteistyötäkin eri kirjastoryhmien välillä. Poimin tähän pikaraporttiin vain muutamia otoksia esityksistä ja keskusteluista.

Tietohuoltopolitiikan jaksossa pääosan otti maksullisuus ja erityisesti nyt arvonnalisävero (ALV). Tulkinnat siitä, mihin ALV:a pitäisi soveltaa, ovat epämääräisiä, mutta näyttäisi olevan hyviä perusteita sille, ettei perinteisen, pyyteettömän, kirjasto toiminnan subventoituja maksuja (karhut, kaukolainat yms.) ole tarvis ALV:lla rasittaa. Missään tapauksessa ei ole syytä itse tulkita niitä veronalaisiksi — jos joskus joku virallinen päätös asiasta tulee, niin sitten tulee.

Atk-jaksossa esittelin LINNEAn uudet tietokannat, ARTOn ja VIOLAn, joista toisaalla tässä lehdessä on tarkemmat kuvaukset. Yhteistyötarjous tulla mukaan tiedontuottajana herätti mielenkiintoa ja illan kuluessa useampikin ilmoitti selvittävänsä pikaisesti omia mahdollisuuksiaan. Vetoomukseni LINNEA-kirjastoille talkooavusta LINDA-tietokannan perustamisvaiheen ruuhkien selvittämiseksi sai osakseen muutamia puoltavia kannanottoja, runsaasti sympatiaa ja joiltakin tahoilta syvää hiljaisuutta. Talkoot ovat kuitenkin ainoa keino saattaa tietokanta kohtuuaajassa sellaiseen kuntoon, että kirjastot voisivat siitä myös täysipainoisesti hyötyä. Jatkuvan tuotannon huomautuslistoista ja korjauksista TKAY kyllä selviytyy ominkin voimin. (Toistan tässä vielä vetoomukseni: Solidaariset LINNEA-kirjastot! Tarjotkaa apuanne voima-

varojenne mukaan. Pienikin panostus auttaa, kun teitä on monta. Ilmoittautumiset Arne Hedmanille p. 708 4300)

Mitä LINNEAn jälkeen? pohdiskeli Päivi Kytömäki. Ei hän järjestelmän vaihtoa vielä lähtenyt ennustelevaan, mutta esitti koko joukon kehittämiskohteita, joiden avulla LINNEAa voitaisiin entistäkin paremmin hyödyntää. Uudet aineistot, kokotekstit, kuvat, tutkimustiedot, arkisto- ja museoaineistot — siinä alkua. Kansainväliset yhteydet tulevat entistä tärkeämmiksi; pääsy LINNEAn kautta muihin tietoverkkoihin, parantaisi tutkijapalveluita oleellisesti.

Käyttäjän virkeän näkökulman toi Joensuun yliopiston taloustieteen laitoksen yliassistentti Heikki Taimio esityksessään 'Ihannekirjastoni'. Tutkijan näkökulma siihen, mitä hän kirjastolta tarvitsee poikkeaa kenties siitä käsityksestä, mikä kirjastonhoitajilla itsellään on. Luonnollisesti saatavuutta, toimitusten nopeutta, uutuushankintojen nopeutta ja käyttäjävälisyyttä Taimiokin piti ensiarvoisen tärkeinä. Listatessaan asioita, joita hän ei lainkaan tarvitse, kärjessä komeili UDK; vanhanaikaisena, käsittämättömänä ja tutkijalle hyödyttömänä. Kovin paljoa hän ei liioin arvostanut kirjaston 'sekalaisia tietopalveluita' (erikoisluetteloita, monenmoisia CD-ROMeja), koska tutkija tietää itse tiedonlähteensä ja käyttää niitä suoraan. Sen sijaan yhtenäiselle informaatiojärjestelmälle olisi suuri tarve, josta tutkija pääsisi myös muihin Euroopan järjestelmiin. Kirjastojen ja niiden käyttäjien vuorovaikutusta olisi lisättävä, jotta kirjasto osaisi keskittyä oleellisimpaan eli asiakkaiden tarpeisiin ja jättäisi kaikenmoisen puuhailun vähemmälle. — Siinä sitä ajateltavaa kullekin. □

LIBRIKSESTÄ LINNEAAN

Faktaa ja muisteluita 20-vuotisen taipaleen varrelta

Antti Soini

”20-vuotisjuhlanumerossa pitää ilman muuta olla historiikki”, painostivat työtoverit. Historiankirjoittamisessa on kuitenkin vaikeutensa: jos olet itse osa sitä historiaa, tulos ei ole objektiivinen; jos taas olet ulkopuolinen, tiedät vain sen mitä papereista löytyy tai veteraanit suostuvat kertomaan ja se ei suinkaan ole koko historia, ei edes sen mielenkiintoisin osa. Muistelmat olisivat kokonaan toinen juttu, mutta ne jääkööt vielä odottelemaan sopivampaa hetkeä. Kiusaus olisi kyllä aika suuri kertoa mm., miten...

Tämä juttu on etupäässä tarkoitettu sitä kirjastonhoitajasukupolvea varten, joka on syntynyt niihin aikoihin kuin kirjastojen atk-suunnittelu on alkanut, eikä niinollen voi paljoakaan niistä ajoista muistaa. Ehkä sieltä joku vanhempikin löytää jotakin uusia vivahteita omiin muistoihinsa. Paljon merkittäviä asioita tällaisessa pikakatsauksessa on pakko jättää kertomatta, osa voi tulla kerrotuksi vähän sinnepäin, koska joudun tässä aikapulassa jättämään virallisten dokumenttien selailun sikseen ja luottamaan hataraan muistiini. Viime vuosien tapahtumien kertauksen jätän niinkään vähemmälle, koska niistä on kirjoitettu jo riittävästi ja niistä jokaisella kuitenkin on oma vankka mielipiteensä.

1972

ilmestyi Tieteellisten kirjastojen atk-tavoitetoimikunnan mietintö. Tämä mietintö oli visionäärinen siinä mielessä, että jo silloin esitettiin ajatus kaikkien korkeakoulujen yhteisestä kirjastojärjestelmästä. Mallina toimikunnalla oli Ruotsin keskitetty, online-pohjainen LIBRIS-järjestelmä, joka sen ajan tekni-

sessä kehitysvaiheessa oli aikaansa edellä.

1974

Opetusministeriö asetti Tieteellisten kirjastojen atk-työryhmän, jonka tehtävänä ”on johtaa ja valvoa valtion tulo- ja menoarvioon tarkoitusta varten varatun määrärahan puitteissa suoritettavaa tieteellisten kirjastojen atk-järjestelmää koskevaa suunnittelu- ja kehittämistyötä” — taidatkos sen taitavammin kapulakielellä ilmaista. Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin kirjastonhoitaja Esko Häkli. Työryhmä sai opetusministeriöltä tarkemmat toimintaohjeet, joiden mukaan sen tuli selvittää erityisesti Ruotsin LIBRIS-järjestelmän soveltuvuus kirjastojen atk-järjestelmäksi Suomessa. Tätä tarkoitusta varten työryhmä sai luvan palkata kaksi päätoimista suunnittelijaa 1.5.1974 alkaen. Nämä ennakkoluulottomat (sinisilmäiset?) sankarit olivat Seppo Vuorinen, atk-yksikön johtajana vuoteen 1986 ja allekirjoittanut (johtajana 1986-).

LIBRIS-manuaalit tulivat pian tutuiksi, samoin Helsinki-Tukholma -lennot, kun ryhdyimme perehtymään tämän ohjelmistogigantin installoinnin saloihin. Jos oli järjestelmä sinänsä aikaansa edellä, olivat sen päätelaitteetkin, Incotermi. Niissä kun oli myös RAM-muistia ja kokonaista 4KB (ei siis MB!). Itse asiassa ne olivat aikansa PC-tuotteita, ajalta ennen mikrotietokoneiden keksimistä. Tätä mahtavaa muistiavaruutta käytettiin myös meillä hyväksi, sillä sen varaan rakennettiin erätallennus alustoineen ja kokoruutueditoineen. Kymmenin-ellei sadointunhansin MARC-tietueita

"Siihen aikaan kun TKAY
mikron osti" ...
Antti Soini ja Incoterm

Incotermien pizzankokoisille levykkeille tallennettiin lukuisissa kirjastoissa. Tämä oli ihan omaa tuotekehittelyä, koska meillä ei ollut varaa jatkuviin pääteyhteyksiin keskuskoneelle. Neljä kiloa oli aika täyteen ahdettu ja tila hyvin hyödynnetty.

1976

Ei kuitenkaan tullut tuohesta takkia eikä meille online-järjestelmää. LIBRIS-yhteistyö sinänsä sujui Ruotsin viranomaisten kanssa ihan joustavasti ja järjestelmän online-toiminnotkin saatiin toimimaan Suomessa. Ylläpito vuokratulla tietokoneajalla oli kuitenkin niin arvokasta, että siihen niukat määrärahamme eivät riittäneet. Muistan vieläkin elävästi sen toukokuuisen iltapäivän, jolloin esittelimme opetusministeriön herroille, osastopäällikkö Mikko Niemi etunenässä, järjestelmän suorakäytön toimintaa. Toimihan se, mutta tämä puolen tunnin demo söi loput atk-määrärahamme, eivätkä herrat edes näyttäneet innostuneilta. (Seuraavalta vuodelta meiltä oli pudotettu määrärahat budjetista tykkänään pois ja koko homma oli katkolla! Erinäisin järjestelyin meidät kuitenkin pystyttiin pitämään hengissä.) Tämä ei toki ollut ainoa syy, miksi LIBRIS-hanke Suomessa sitten jäädytettiin. Pääsyyinä oli se, että järjestelmä sinänsä oli niin voimakkaassa muutosvaiheessa, että emme katsoneet voivamme sitoutua "vieraan vallan" kehityssuunni-

telmiin ilman todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa kehitykseen.

LIBRIS-ajasta opimme paljon. Ei se hukkaan mennyt. Kaiken lisäksi kaikki se data, mikä sinä aikana kirjastoissa ehdittiin tehdä on monien konversiovaiheiden kautta edelleenkin käytettävissä nykyisissä tietokannoissa.

1977

aloitimme kokonaan uudelta pohjalta. Olimme jostakin kuulleet, että British Library käyttää eräajopohjaista, MARC-tietueita nielevää, painettuja luetteloita tuottavaa ohjelmistoa, LSP (Library Software Package). Olimme siinä käsityksessä, että BNB (British National Bibliography) tuotetaan sen avulla. Pakettiratkaisu siis Suomen kirjallisuus-julkaisun tuottamiseen. Siitä vain kysymään hintaa (mahtavat 600 puntaa), matka Lontooseen ja takaisin magneettinauha kinalossa. Tullimiehet eivät olleet kiinnostuneita, eikä heidän mielenkiintoon taidettu edes kysellä.

Ohjelmisto oli tehty ASSEMBLER-kielillä, jota Seppo Vuorinen onneksi osasi. Seppo lähti purkamaan nauhaa reikäkortteille ja lätkäisi minulle tulostusmanuaalit eteen todeten jotain siihen malliin, että "teepäs, poika, parametrit kansallisbibliografiaa varten". Reikäkortteille nekin muuten silloin lävistettiin ja näitä kortteja minulla on muisti-

lappuina vielä metritolkulla, joten historiaa kannan povitaskussani päivittäin. Tässä vaiheessa jo tiesimme, että BNB tehdäänkin omalla erikoisohjelmallaan eikä LSP:llä eli olimme taas oman näppäryytemme varassa. Mielenkiintoista sinänsä, mutta olosuhteiden pakosta noudattamamme yritys-erehdys-metodi lakkasi yleensä joskus viidennentoista erehdyksen jälkeen huvittamasta. Sitä makeammilta maistuiivat vuorostaan onnistuneet oivallukset.

1978

Kansallisbibliografian ensimmäinen kuukausivihko, helmikuun numero, tuotettiin LSP-ohjelmiston avulla, vain pari viikkoa myöhässä. Kiirehän siinä meinasi tulla, eikä meillä niinollen ollut aikaa tehdä yhtäkään koevihkoa. Yötä myöten istuimme Töölönkadulla, jossa laskentakeskus silloin sijaitsi, kokeilimme, muutimme parametreja, väänsimme merkkitauluja uusiksi ja testasimme taas. Lopputulokset olivat ihan siedettävä, ainakin meidän mielestämme, vaikkei siinä ehkä jokainen aksentti poikkipilkun liudennusmerkki ollutkaan vielä paikallaan. Moista siviilirohkeutta lähteä tuolla harjoittelulla suoraan tuotantoon ei taitaisi enää löytyä. — Siperia opettaa!

Valoladottujen painettujen luetteloiden lisäksi aloitimme mikrokorttituotannon VTKK:n kautta. Kirjastot olisivat tosin välttämättä halunneet järjestelmän tuottavan entisenlaisia pahvikortteja. Se oli kuitenkin kehityssuunta, johon emme halunneet palata. Ainoa työnsäätöhän, joka järjestelmällä oli tarjolla oli juuri valmiiden luetteloiden tuottaminen eli mahdollisuus päästä irti kortistopasianssista. Siksi turvauduimme pieneen valkoiseen valheeseen, tunnustettakoon se nyt julkisesti, sanoessamme, ettei se ole LSP:llä mahdollista. Totta oli se, ettei se järjestelmän peruskuvioihin kuulunutkaan, mutta olisi se toki ollut hoidettavissa, kenties helpomminkin kuin filmikorttitulostus, joka sekään ei kuulunut peruskuvioihin. Siihen aikaan nimittäin pankit olivat lähes ainoita, jotka olivat ryhtyneet filmikortteja tuottamaan ja niille riitti merkeiksi isot kirjaimet ja numerot. Kun me ensimmäisen kerran esitimme VTKK:lle toivomuksen saada mukaan myös pienet kirjaimet ja kaiken

lisäksi diakriitin-ripellyksiä päälle, heillä oli naurussa pitelemistä. Onnemme oli, että saimme yhteyshenkilöksemme todellisen ammattilaisen, Hannu Laakson, joka pystyi sekä ymmärtämään tarpeemme että toteuttamaan ne.

1979

Ajatusta online-pohjaisista tietokannoista ei kuitenkaan hylätty, vaikka LIBRIS-hanke jo unohtettiinkin. Erinäisten yhteensattumien kautta, joita tässä ei ole syytä sen tarkemmin selvittää (tämä kun on perhelehti) kävi ilmi, että VTKK:n kehittäjä MINTTU-ohjelmisto kaipasi testikäyttäjiä ja me puolestamme kaipasimme online-ohjelmistoa. 1 + 1 = sopimus. Päätimme ryhtyä yhteiseen kokeiluun, joka sitten johtikin KDOK/MINTTU-tietokantaperheen syntyyn.

KAUKO & KATI

1981

KDOK aloitti tuotantonsa ja pian osoitti tarpeellisuutensa. KDOK-tietokannoista kasvoi nopeasti Suomen eniten käytetty tietokantaperhe. Tähän suosioon vaikutti ratkaisevasti se, että yhteistyö erikoisbibliografioita tuottavien laitosten kanssa mahdollisti varsin laajan aikakauslehtiartikkeliviitteiden tallennuksen. Nyt myös LSP ohjelmisto sai näyttää leijonankyntensä, kun sen avulla rakennettiin jos jonkinmoisia painettuja bibliografioita erilaisin tulostusmallein, kumulaatioin, lajittelujärjestyksin ja indekseihin. Tämä työ ei sinänsä ollut kovinkaan rationaalista, sillä siinä paloi sekä kirjastojen että TKAY:n resursseja varsin runsaasti, mutta sen avulla saatiin kuitenkin aikaiseksi sellainen tietovarasto, joka edelleenkin lienee Suomen käytetyin yksittäinen viitetietokanta, KATI.

KDOKin suurin heikkous oli kuitenkin se, että siellä ei ollut MARC-tietueita eli sieltä ei voinut

poimia valmiita tietueita luetteloinnin pohjaksi. Se oli ja on edelleenkin puhtaasti tiedonhaun apuväline.

1982

aloitettiin vakavassa mielessä tosiaikaisen perusjärjestelmän etsintä, jonka avulla tietokannat saataisiin myös luettelointityötä helpottamaan ja ajantasaisina yhteiseen käyttöön. Kirjastojärjestelmiä alkoi jo olla jonkin verran markkinoilla, optimistisia yrittäjiä, jotka uskoivat ymmärtävänsä kaiken kirjastojen toiminnoista (varastonvalvontaa nääs!) ja pystyvänsä sellaisen järjestelmän muutamassa kuukaudessa toteuttamaan.

1980-luvun alkupuolella elettiin tiukkojen budjettien aikaa. — Se oli hyvä se! Jos ei ollut rahaa ministeriöllä pistää tähän yhteiseen atk-suunniteluun, ei sitä onneksi ollut kirjastoillakaan. Jos raha olisi ollut hiukankin löysemmällä noina vuosina, olisimme juuri siinä tilanteessa, missä useimmat muut maat ovat nyt: lähes jokaisella kirjastolla on oma järjestelmänsä, jonka kanssa se on enemmän tai vähemmän yksin ja jonka yhteydet yhteisiin tietovarastoihin hoidellaan erikoisratkaisuin. LINNEAa ja LINDAa meillä ei varmasti olisi!

Kun rahaa ei siis ollut, yritettiin saada ilmaiseksi. UNESCO:n kirjastojen tukemisohjelman sponsorioima CDS/ISIS oli IBM-laitteistolla toimiva kirjastojärjestelmä, jota jaettiin kehitysmaille (ja muillekin) ilmaiseksi. Periaatteessa se näytti tarjoavan kaiken sen, mitä kaipasimmekin: ison online-tietokannan, suoran luettelointimahdollisuuden ja muita kirjastojen perustoimintoja. Kaiken lisäksi yhteistyökumppanimme VTKK käytti IBM-laitteistoja, joten sijoituspaikkakin järjestelmälle olisi ollut valmiina.

Ohjelmisto hankittiin ja siihen ryhdyttiin perehtymään. Yritys oli kuitenkin jo alusta alkaen melko epätoivoisen tuntuinen. Pystytyksen ja ylläpidon monimutkaisuus osoittautui lähes ylivoimaiseksi palvelukeskukselle, jolla olisi pitänyt olla maan paras IBM-asiantuntemus! Eivätkä ne toimintokaan juuri ihastuttaneet. Kokeiluprojekti vietiin kuitenkin läpi ja se kesti pari vuotta; liian kauan ehkä, mutta myös riittävän kauan, jotta kaikille tuli

päivän selväksi se, ettei sillä tiellä ollut tulevaisuutta.

1984

oli jo korkea aika päättää, mikä kirjastojen atk-toimintojen tulevaisuuden kannalta olisi parasta. Vuosi pari odottelua lisää olisi johtanut väistämättä hallitsemattomaan järjestelmien kirjoon ja yhteistyömahdollisuuksien merkittävään heikkenemiseen. LSP:n hankinta oli todellinen kymppiin osunut sattumalaukaus, ISIS taas selkeä huti. Tästä opittiin ainakin se, että seuraavaa laukausta on syytä tähdätä tarkkaan.

Tietojenkäsittelyn kokonaistutkimukset olivat muotia ja konsulttifirmat käärivät rahoja kauppaamalla metodeja ilman sisältöä. Päätimme epäilevistä äänistä huolimatta tehdä kokonaistutkimuksen, jonka tarkoituksena olisi selvittää, millainen korkeakoulukirjastojen atk-järjestelmä parhaiten kokonaisuutta palvelisi. Palkkasimme konsultin, perustimme työryhmät johtoryhmineen ja kiinnitimme uunituoreen suunnittelijamme, Lehtisen Riitan (10 vuotta yksikössä 2.5.94!) lähes pelkästään tähän projektiin.

Tämä kokonaistutkimus päättyi esittämään perusratkaisuksi paikallisia kirjastojärjestelmiä paikallisten rutiinien hoitoon, yhteistä järjestelmää yhteisten palveluiden tuottajaksi ja tietoverkkoa yhdistämään nämä toisiinsa. Tutulta kuulostaa, vai mitä? Eli tässä ovat LINNEAn syntysanat, kokonaistutkimuksessa lähes kymmenen vuoden takaa! Itse asiassa se on tarkkaan lukien jo toimikunnan mietinnössä vuodelta 1972 tosin sopeutettuna sen ajan teknisiin mahdollisuuksiin ja todennäköisyyksiin.

1985

Taloudelliset suhdanteet elpyivät ja rahaa ryhdyttiin taas jakamaan (tosin velkarahaa, kuten Iiro jatkuvasti muistuttaa) ja valtiovallan satsaus korkeakoululaitokseen ja tieteen tekemiseen lisääntyi merkittävästi. Tässä tilanteessa avautui mahdollisuus lähteä hankkimaan yhteistä järjestelmää koko

korkeakoululaitokselle. 1985 ryhdyttiin kiivaasti valmistelemaan tarjouspyyntöä, joka joulukuussa lähetettiin kaikille merkittävälle järjestelmä- ja laitteistotoimittajille.

1986

huhtikuussa meillä oli käsillä toistakymmentä tarjouspakettia. Luettavaa paperia tuhansin sivuin, kymmenin kiloin. Kaiken kukkuraksi juuri samaan aikaan tuli virkamieslakko, joka kesti parisentoa kauempaa, ja se vei meiltä johtajan eli Seppo Vuorisen. Virkamiesliittoon kuuluvana hän joutui jäämään pois töistä juuri kriittisellä hetkellä ja lakon pitkittyessä hänellä oli aikaa miettiä, miksi isona aikoo ja niihin suunnitelmiin eivät kirjastot enää kuuluneet. Tämä vuosi oli melkoista mylläkää: oli järjestelmän valintaa, oli yksikön johtajan valintaa, oli joskus kiivastakin väittelyä koko yhteisen hankkeen mielekkyydestä. Ilman opetusministeriön arvovaltaa ja solidaarista tukea tästä tuskin olisi päästy ehjänä yli. Muistelen myös erityisellä lämmöllä niitä avarakatseisia kirjastonjohtajia, jotka näkivät koko yhteistyötä uhkaavan vaaran ja tekivät kaikkensa yhteisen hankkeen onnistumisen puolesta. Henkilökohtaisesti minulla on se tuntuma, että milloinkaan aikaisemmin, aivan ensi vuosia lukuunottamatta, koko yhteistyö ei ole ollut suuremmissa vaarassa kuin juuri järjestelmän valinnan ensimmäisinä vuosina.

1988

valittiin järjestelmätoimittajaksi VTLS Inc. Tämäkin oli valinta, jota suuresti kritisoitiin ja jotkut jaksavat siitä edelleenkin urputtaa. Tuskin VTLS on maailman paras järjestelmä, mutta ehdottomasti se on kokonaisuutena paras niistä vaihtoehtoista, joita meillä tarjouskilpailun perusteella oli tarjolla. Vaikka VTLS:n toiminnoissa on parantamisen varaa ja aikatauluissa on joskus ollut klappia, se on kuitenkin pystynyt toteuttamaan sen suuren peruskuvion, johon järjestelmää olimme valitsemassa: paikallisjärjestelmät, yhteisjärjestelmän yhteisluettelointeen ja verkkoyhteydet niiden välil-

le. Olen vakuuttunut siitä, että minkä muun tarjolla olleen järjestelmän kanssa hyvänsä olisimme nyt paljon kauempana tavoitteistamme.

1989

otettiin tuotantokäyttöön ensimmäinen paikallisjärjestelmä Lapin korkeakoulun kirjastossa. Siellä järjestelmää viilattiin toimintakuntoon, mikä varmasti tuntui kirjaston selkänahassa, mutta kasvatti kokemusta ja tieto-taitoa.

1990-

Kirjasto kirjastolta paikallisjärjestelmiä asennettiin lisää ja toimintoja paranneltiin. Korkeakoulujen lisäksi myös Eduskunnan kirjasto ja Varasto-kirjasto valitsivat VTLS-järjestelmän ja liittyivät LINNEA-verkkoon. Samanaikaisesti käynnistettiin yhteisjärjestelmän suunnittelu.

1993

oli merkkivuosi LINNEAlle: yhteisluettelotietokanta, LINDA, avattiin ja viimeinenkin korkeakoulu liittyi LINNEAn käyttäjäksi. Yhteisjärjestelmän tulevaisuuden kannalta merkittävä päätös tehtiin, kun yleisten kirjastojen yhteisluettelo, MANDA, päätettiin sitä selvittäneen työryhmän ehdotuksen mukaisesti, hyväksyä LINNEAn yhteisjärjestelmän osaksi.

TKAY:n kannalta 1.3.1993 merkitsi sen historian suurinta muutosta: yksikkö siirrettiin opetusministeriöstä kansalliskirjastoon, Helsingin yliopiston kirjastoon. Tällä organisaatiomuutoksella pyrittiin antamaan paremmat mahdollisuudet palveluiden tuotantotoiminnan kehittämiseksi ja samalla luomaan edellytykset kaikkien kirjastojen yhteisille palveluille. MANDA on tästä konkreettina osoituksena ja yhteistyötä tulevien tietokantojen kohdalla on edelleenkin tarjottu laajentaa yli kirjastorajojen.

Uusi VTLS-puitesopimus

Ylitarkastaja Juhani Hakkarainen
Opetusministeriö

Korkeakoulujen kirjastojärjestelmien hankintaa koskeneet puitesopimukset opetusministeriön sekä HP- ja VTLS-yhtiöiden välillä päättyivät vuoden vaihteessa. Opetusministeriön ja VTLS:n välillä allekirjoitettiin 25.4. uusi jatkosopimus. Laitetoimittajan kanssa tehtävälle sopimukselle ei tässä vaiheessa enää nähty tarvetta. VTLS:nkin kanssa solmittu sopimus on oleellisesti suppeampi kuin edellinen sopimus. Järjestelmien perushankintavaiheen tultua loppuun suoritetuksi siirrytään normaaliin päiväjärjestykseen niin, että ohjelmistotoimittaja ja varsinaiset käyttäjät, pääasiassa siis korkeakoulut, sopivat yhteistyön ehdoista suoraan keskenään.

Sopimuksen tarkoituksena on symboloida ja pitää edelleen yllä tavoitetta korkeakoulukirjastojen yhteisestä ja yhtenäisestä tietojärjestelmien kehittämishankkeesta. Sopimuksessa on eräitä keskeisiä ja konkreettisia asioita, joiden vuoksi tällaista

sopimusta opetusministeriön ja toimittajan kesken on pidetty välttämättömänä: Sopimus määrittelee TKAY:n tehtävät ja valtuudet VTLS-järjestelmän käytön koordinoinnissa ja kehittämisessä Suomessa. Siinä sovitaan menettelytavasta, jolla ministeriön omistuksessa olevia ja vielä käyttämättömiä ohjelmistolisenssioikeuksia voidaan jatkossa käyttää ja muuttaa. Samalla sopimus opetusministeriön puolelta on normaali asiakirja, jolla kirjataan ohjelmistolisenssien luovutus käyttäjälaitoksille tapahtuneeksi. Lisäksi sopimuksessa on peruspykälät takuista, ohjelmiston vähimmäisominaisuuksista, sovellettavista alennuksista, tuesta ja koulutuksesta.

Uusi sopimus on voimassa vuoden 1996 loppuun. Sopimusteksti liitteineen on toimitettu niille korkeakouluille ja laitoksille, joita se välittömästi koskee. □

1994

on jo nykyisyyttä. Yhteisjärjestelmän tietokannat SVEN, ARTO, VIOLA ovat jo aloittaneet tai aloittamassa ja niitä esitellään tässä lehdessä erikseen.

2000

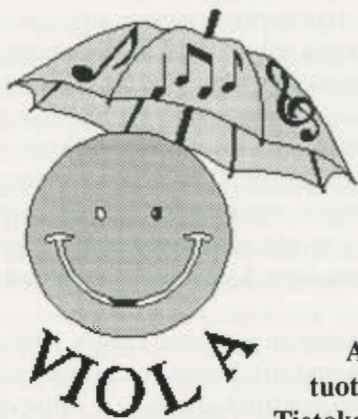
LINNEAn yhteisjärjestelmä tarjoaa kaikille käyttäjille yhteisluettelopalveluita kirjojen, kausijulkaisujen, artikkeleiden, äänitteiden, nuottien, karttojen, käsikirjoitusten ym. aineistojen osalta. Järjestel-

mä sisältää myös alkuperäisdokumentteja, tekstiä, kuvia, yhä enenevässä määrin. Yhteisjärjestelmän käyttö on vaivatonta PC-pohjaisten käyttöliittymien kautta, joilla asiakkaat voivat helposti siirtyä hypermedialinkkien avulla aineistoista ja tietokannoista toisiin, yhteisjärjestelmästä muihin tietolähteisiin maailmalla, palata takaisin, poimia tietoja henkilökohtaisiin tietokantoihinsa ja liittää niitä omiin tutkimuksiinsa ja julkaisuihinsa.

Tulevaisuus näyttää olevan täynnä haasteita, rankkaa työtä, onnistumisen iloa, pettymyksen kyyneleitä — siis täyttä elämää. □

VIOLA - uusi jäsen LINNEA-perheeseen

Riitta Lehtinen

LINNEA-ympäristöön on päätetty perustaa erillinen musiikkiaineiston yhteisluettelotietokanta. Siihen voidaan ottaa mukaan tiedot niin LINNEA-kirjastojen kuin muidenkin laitosten musiikkiaineistosta. Tiedontuottajien kanssa laaditaan sopimukset samaan tapaan kuin esim. ARTOn tuottajien kanssa. Keskustelut mahdollisten tuottajien kanssa käynnistetään mahdollisimman pian. Tietokannan nimeksi on valittu VIOLA.

Tarkemmat määritykset sisällöstä ja rajanvedot esim. LINDAn suuntaan tehdään kesän aikana.

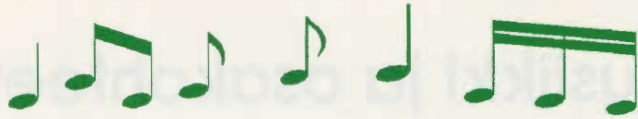
Aikataulu

Tekniset edellytykset tietokannan perustamiseen ovat jo hyvin pitkälti olemassa: VTLS-ohjelmistoon on lisätty musiikkiaineiston luettelointiin tarvittavat piirteet, indeksoinnit ja parametointi on hiottu jo varsin pitkälle TKAYn ja ns. MUSU-työryhmän yhteistyönä. MUSU-ryhmässä on edustajia Helsingin ja Jyväskylän yliopiston kirjastoista, Sibelius-Akatemiasta ja Kirjastopalvelusta.

Sisällön osalta on vielä kesken luettelointi-

ohjeiden laatiminen. Yhteistyössä LINDAn luettelointiohjeita laatineen työryhmän kanssa on saatu lähes valmiiksi nuottien osuus; äänitteiden osalta ohje on kesken.

Olleellisin aikatauluun vaikuttava seikka on tietokannan VTLS-lisenssi. Tieteellisten kirjastojen atk-neuvottelukunta käsittelee seuraavassa kokouksessaan 17.5. lisenssin anomista opetusministeriöltä. Varsinaista musiikkitietokantaa ei voida perustaa ennen lisenssin myöntämistä.

Miksi erillinen musiikkitietokanta?

Käyttäjien - varsinaisten tiedonhakijoiden - kannalta on helpompaa löytää musiikkia koskeva tieto erillisestä tietokannasta kuin kaikkien muiden aineistojen joukosta LINDAsta. Myös indeksointi ja näytöt on helpompi määritellä nimenomaan musiikin tarpeiden mukaan erillisessä tietokannassa. Lisäksi osakohteiden mukaantulo kasvattaa tietokantaa nopeasti ja niiden hallinta on helpompaa erillään LINDAn aineistosta, jossa vuosien varrella muuttuneet luettelointisäännöt ja tallennuskäytännöt pitää ottaa huomioon. Nämä kaikki syyt yhteensä vaikuttivat siihen, että halusimme aloittaa puhtaalta pöydältä uuden aineiston kanssa.

Kirjastojen tietokannat ja VIOLA

VIOLA tulee siis olemaan yhteisluettelotietokanta eli kirjastot luetteloiivat siihen omiin kokoelmiinsa kuuluvat musiikkijulkaisut - niin kotimaiset kuin ulkomaisetkin. Kirjasto voi kuitenkin säästää levytilaa omassa laitteistossaan siten, että luoteloi VIOLAan sekä emotietueet että osakohteet, mutta kopioi omaan tietokantaansa vain emotietueet. Niihän tarvitaan kokoelmien lainaamisessa ym. Musiikkia koskevat haut voivat sekä asiakkaat että

henkilökunta tehdä suoraan VIOLAsta ja kirjastotunnuksesta näkee kenen kokoelmiin julkaisu kuuluu.

Miten edetään?

Toivomme vilpittömästi, etteivät LINNEA-kirjastot ryhdy vielä tallentamaan musiikkiaineistoa omiin tietokantoihinsa, vaan odottavat VIOLAn perustamista. TKAY valmisteleekin tietokannan käyttöönottoa yhdessä kirjastojen kanssa niin, että mahdollisimman pian voidaan aloittaa luettelointi suoraan VIOLAan ja välttää mahdollisimman pitkälle poiminnat kirjastojen tietokannoista ja eräpäivitykset VIOLAan. Ne sitoisivat sekä kirjastojen että TKAY:n resursseja jälleen ”siivoukseen” - ne resurssit voidaan paremmin käyttää uusien tietueiden tallentamiseen ja ohjelmakehittelyyn. Malttakaa siis vielä hetki, VIOLA ottaa pian yhteyttä teihin! ☐

Musiikki ja osakohteet

Riitta Lehtinen

VTLS-ohjelmaan on 1993/94 lisätty jälleen uusien aineistotyyppien tallennusmahdollisuuksia. Aluksi 1988 tallennettiin vain kirjoja ja lehtiä koskevia tietueita, sitten lisättiin karttojen tarvitsemat tiedot ja nyt uusimpana tulokkaana musiikin ja osakohteiden vaatimusten mukaiset uudet piirteet.

Musiikkiaineisto

Musiikkiaineiston luettelointia varten lisättiin oma kiinteiden kenttien alue, jota käytetään sekä nuotien että äänitteiden tallennuksessa. Indeksoinnissa otettiin huomioon kentät ja osakentät, joita käytetään erityisen paljon tai yksinomaan musiikkiaineiston tietueissa, esim. yhtenäistetyn nimekkeen osakenttien määrä lisääntyi huomattavasti, tekijäkirjauksiin (100, 700) on lisätty tekijän funktiolle osakenttä x, joka tulee mukaan indeksointiin, musiikin standardinumero ISMN (International Standard Music Number) ja ISRC (International Standard Recording Code) jne.

Osakohteet

Ohjelman kannalta suurimmat muutokset liittyvät

kuitenkin **osakohteiden** luettelointiin. Sen lisäksi, että kokonainen kirja, lehti, äänilevy, kasetti tai kongressijulkaisu luetteloidaan, voidaan yksittäiset kappaleet tai nuottijulkaisun eri sävellykset tai yksittäiset esitelmät luetteloida samaan tietokantaan. Kaikkein yleisimmin tätä piirrettä käytetään **aikakauslehtiartikkelien** luetteloinnissa.

Uudet komennot

Luettelointia helpottamaan on lisätty uusi komento, jonka avulla kopioidaan emojulkaisun tietueesta tarpeelliset tiedot osakohteen tietueeseen ja joka muodostaa linkin näiden tietueiden välille. Näin helpotetaan ja nopeutetaan luetteloinnin työtä ja varmistetaan automaattisesti tärkeiden linkkitietojen oikeellisuus.

Hakua varten on lisätty komennot, joilla voi

emon tietueen perusteella etsiä siihen liittyvien osakohteiden tiedot ja osakohteen tietueen näytöltä pyytää esille emon tietueen.

Emon ja osakohteen tietueiden välille rakennettu linkki on tietokantakohtainen. Jos siis tietueet kopioidaan toiseen tietokantaan, pitää linkit rakentaa siellä uudelleen. Tämä voidaan tehdä tietue kerrallaan erillisellä komennolla tai -suurempien määrien ollessa kyseessä - eräajolla.

Kaikki edellä kuvatut piirteet toimivat sekä tekstimuotoisen aineiston (kirjat, lehdet), karttojen ja musiikin (äänitteet, nuotit) luetteloinnissa.

Vaikutus hakuun

Miten tämä sitten näkyy käyttäjälle, asiakkaalle? Olettaen, että asiakas hakee tietoa jostakin aiheesta, hänen ei tarvitse valita tietokantaa julkaisun muodon perusteella. Tiedonhaun tuloksena saadaan samasta tietokannasta yhtä hyvin kirjoja kuin artikkeleitaakin koskevat tiedot. Vasta siinä vaiheessa, kun asiakas on valinnut mielenkiintoiset viitteet ja ryhtyy tarkistamaan niiden saatavuutta, toiminta on erilainen eri julkaisumuodoilla: emojulkaisun viitteestä siirrytään suoraan nidetietueisiin tai varastotietoihin mutta osakohteen viitteestä siirrytään ensin emon viitteeseen ja siitä sitten edelleen nide- tai varastotietoihin.

Asiakasta opastamaan tulee myöhemmin vielä

ns. välinäyttöihin teksti, joka kertoo selväkielisesti onko kyseessä esim. artikkeli, yksittäinen nuotti, nuottijulkaisu, äänitekokonaisuus, yksittäinen kappale äänitteessä, karttajulkaisu vai yksittäinen kartta jne.

Edellä kuvattujen uusien ominaisuuksien hyödyntämisestä eri tietokannoissa keskustellaan vielä tarkemmin LINNEA-kirjastojen kanssa; keskeisiä ovat siinä yhteydessä ARTO-tietokanta ja erillinen musiikkitietokanta, VIOLA, josta tarkemmin toisaalla.

Toivottavasti nämä uutuudet ilahduttavat myös luettelotekijä ja tiedonhakijoita mahdollisimman pian, ainakin "Pikku-ARTOon" testitietueita tallentaneilta tullut palaute on ollut ilahduttavan positiivista ja rakentavaa. □

KOTI ja KAUKO - uudet yhteisluettelot

Inkeri Salonharju

KDOK-tietopankin KOTI- ja KAUKO-tietokannat on maaliskuun alussa luotu kokonaan uudestaan TKAYn LINDA-tietokannasta. KOTI:ssa ja KAUKO:ssa on tiedot 24 kirjaston ja yli 200 kirjastoyksikön koti- ja ulkomaisista kirjoista kirjastotunnuksineen.

KOTIn viitemäärä on 552 000 ja se sisältää tiedot koko LINDAn kotimaisesta kirja-aineistosta. Mukana on sekä kansallisbibliografia, että muu osallistujakirjastojen luetteloihin sisältyvä kotimainen kirja-aineisto. KAUKO muodostuu kahdesta erillisestä fyysisestä tietokannasta, KAU1, eli LINDAn 1990-luvun ulkomainen kirja-aineisto ja KAU2, eli LINDAn 1980-luvun vastaava aineisto. Kokonaisviitemäärä on 598 000. Käytettävissä on siis yli miljoonan kirjan tiedot. KOTI- ja KAUKO-tietokantoja päivitetään kuukausittain.

Uudistetut KOTI ja KAUKO eivät ole pelkästään aikaisempaa ajantasaisempia ja kattavampia, vaan myös viitteiden tiedot ovat rikastuneet monipuolisemmilla sisällönkuvailuilla. Käytössä on sekä Yleisen suomalaisen asiasanaston termejä

että muita suomen-, ruotsin- ja englanninkielisiä asiasanoja, joita kirjastot ovat luetteloissaan käyttäneet. Asiasanat ovat kolmasosassa KOTIn viitteitä, lähes 40%:ssa KAU1 aineistoa ja neljännessä KAU2 aineistoa. Käytettyjä luokituksia ovat UDK, AMS, NLM ja YKL. UDK-luvut ovat n. 70%:ssa aineistoja, mutta muiden luokitusten kattavuus on vähäinen, vain muutaman prosentin.

Kirjastotunnuksen määrä KOTI:ssa on noin 1,1 miljoonaa ja KAUKO:ssa noin 900 000. Jos kirjastotunnukset jakautuisivat tasaisesti, olisi kussakin viitteessä keskimäärin kahden kirjaston tunnus. Kansallisbibliografia-aineistolla ei ole kirjastotunnusta. Osallistujakirjastojen aineistomäärät tietokannoissa ovat viereisellä sivulla olevan taulukon mukaiset.

KOTIn sisältö on muuttunut ratkaisevasti uudistuksen myötä. Viitemäärä on lähes kaksinkertaistunut, vaikka ulko-fennica-aineisto löytyykin nyt KAUKOsta. Aikaisemmin KOTI sisälsi kansallisbibliografian, mutta nyt siinä on myös paljon muuta, esim. julkaisemattomia opinnäytteitä ja kansallisbibliografiaan vielä toistaiseksi luetteloimattonta, 1950-lukua vanhempaa aineistoa. KOTIn viitteiden julkaisuvuoden mukainen jakautuma on oheisen taulukon mukainen.

KOTI- aineiston ajallinen kattavuus

aika	viitemäärä
1990-luku	92 000
1980-luku	218 000
1970-luku	118 000
1960-luku	58 000
1950-luku	27 000
1940-luku	8 800
1930-luku	7 900
1920-luku	7 400
1910-luku	5 300
1900-luku	3 700
1800-luku	5 300
1700-luku	266
1600-luku	41
Yhteensä	551 707

KOTI- ja KAUKO-aineistojen määrät osallistujakirjastoittain 15.5.1994

Osallistujakirjastot	Kirjastotunnusten määrä	
	KOTI	KAUKO
Helsingin yliopiston kirjasto ja kirjastolaitos	110 000	180 000
Joensuun yliopiston kirjasto	108 000	65 000
Jyväskylän yliopiston kirjasto	226 000	81 000
Kuopion yliopiston kirjasto	12 000	14 000
Lapin yliopiston kirjasto	27 000	14 000
Oulun yliopiston kirjasto	181 000	70 000
Tampereen yliopiston kirjasto	80 000	95 000
Turun yliopiston kirjasto	46 000	69 000
Vaasan yliopiston kirjasto	15 000	10 000
Teknillisen korkeakoulun kirjasto	50 000	87 000
Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun kirjasto	19 000	11 000
Tampereen teknillisen korkeakoulun kirjasto	42 000	19 000
Helsingin kauppakorkeakoulun kirjasto	23 000	8 000
Svenska handelshögskolans bibliotek	6 000	7 000
Turun kauppakorkeakoulun kirjasto	8 000	15 000
Eläinlääketieteellisen korkeakoulun kirjasto	600	900
Sibelius-Akatemian kirjasto	2 200	2 000
Taideteollisen korkeakoulun kirjasto	5 600	7 000
Teatterikorkeakoulun kirjasto	8 500	2 000
Åbo Akademis bibliotek	89 000	80 000
Eduskunnan kirjasto	57 000	37 000
Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kirjasto	800	200
Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjasto	1800	3 000
Varastokirjasto	Aineisto mukaan myöhemmin	
KIRJASTOTUNNUKSIA YHTEENSÄ	1 117 500	874 400

Kaikki KDOK-tietokannat MINTTU 4.0:ssa

Kaikki KDOK-tietokannat on saatu tuotanto-käyttöön Minttu 4.0 ympäristöön jo maaliskuun alussa. Minttu 3.0 ohjelmaversio säilyy käytössä tämän vuoden loppuun asti, mutta jo kesäkuun aikana kirjoittautumalla sisään Minttu-sovellukseen, tullaan automaattisesti Minttu 4:ään. Uusi Minttu sisältää runsaasti ominaisuuksia, jotka nopeuttavat hakua ja lisäävät käyttömukavuutta. TELMO-käyttäliittymä tukee TELMO-komentoja, mutta myös vanhat Minttu-komennot ovat käytettävissä kuten ennenkin.

Tärkeimmät uuden Mintun ominaisuudet KDOK-tietokantojen käytössä:

* Uusi TELMO-käyttäliittymä

* Toimintänäppäinten käyttö synkroniyhteyksillä

* Valikko-opasteet ja hyperteksti

* Lohkokohtainen hakemistojen selaus

* Haku näytön tai valikon sanalla ja muulla merkkijonolla

* Uudet tulostusaset; selausnäyttö, kirjastonäyttö, lyhyt viite ja koko viite

* Uudet tulostuskomennot TULOSTA ja SIEP-PAA

* Tulostus suoraan kertausnäytöltä

KDOK-käyttöoppaan päivityslehdet, jotka sisältävät KOTIn ja KAUKOn uudet tietokantakuvaukset sekä Minttu4.0 ohjelman muutokset, ovat ilmestyneet huhtikuussa. Ne on postitettu rekisteröidyille käyttäjille ja lisäkappaleita voi tilata TKAYstä, puhelin (90) 708 4295. □

LINDAn tunnuslukuja

1. LINDAn tietuemäärä 6.5.1994 oli 1 970 681
2. Suurin yhtäaikaisten käyttäjien määrä 6.5.1994 mennessä oli 258
3. Lindan käyttäjätunnuksia LINNEA-kirjastojen ulkopuolella 30.4.94:

yleiset kirjastot	38
virasto- ja tieteell. kirjastot	28
oppilaitoskirjastot	13
yrittäjäkirjastot	12
YHTEENSÄ	91

Uutislinja

TKAYn henkilökunnan kokoonpanossa on tapahtunut muutamia muutoksia. Toimistosihtööri Jouni Peltolan työsuhde päättyy kesäkuun lopussa. Hän on jäänyt jo vuosilomalle. Sovellutussuunnittelija Irma Reijonen lähtee yksiköstä uusiin tehtäviin 31.5.94.

Tampereen yliopiston opiskelija Sami Sahramies tuli yksikköön korkeakouluharjoittelijaksi 16.5. Hän työskentelee meillä kolme kuukautta.

Syksyn KDOK-peruskoulutusta järjestetään 21.9., 19.10. ja 14.12. KDOK-jatkokoulutuspäivät ovat 14.9. ja 16.11. Kaikki kurssit pidetään VTKK-Koulutuskeskus Oy:n tiloissa Espoossa klo 10-15. Kurssimaksu on 400,-/osallistuja. Syksyn aikana järjestetään jatkokoulutusta tarvittaessa myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Lisätietoja Inkeri Salonharjulta, puh. (90) 708 4297. Ilmoittautumiset puh. (90) 708 4295.

Yleisten kirjastojen yhteisluettelon MANDAn perustamista koskevan tiedontuottajasopimuksen on tähän mennessä allekirjoittanut 15 maakuntakirjastoa. Allekirjoitettujen sopimusten määrä osoittaa, että MANDA koetaan tarpeelliseksi ja mahdollistaa omalta osaltaan MANDA-projektin toteuttamisen suunnitellussa laajuudessa ja aikataulussa.

LINNEA-ympäristöön perustettava erillinen musiikkiaineiston yhteisluettelotietokanta on saanut nimen - VIOLA. Siihen voidaan ottaa mukaan tiedot niin LINNEA-kirjastojen kuin muidenkin laitosten musiikkiaineistoista.

VIOLasta kerrotaan enemmän sivulla 13.

Myös Tiedonhaku LINDA-tietokannasta - peruskurssit jatkuvat syksyllä. Kurssipäivät ovat 22.9., 20.10. ja 17.11. ja ne pidetään Helsingin yliopiston tiloissa kaupungin keskustassa klo 9-12. Hinta 150,-/osallistuja. Lisätietoja Juha Holopaiselta, puh. (90) 708 4487. Ilmoittautumiset puh. (90) 708 4295.

TKAY toimittaa NOSPiin, pohjoismaiseen kausijulkaisujen yhteisluetteloon tiedot suomalaisten kirjastojen osalta. Mukaan poimitaan LINDAsta kaksi kertaa vuodessa ISSN:llisten lehtien varastotiedot. NOSP ottaa mukaan korkeintaan kymmenen kirjaston tiedot kustakin maasta. Tänä keväänä lähetetyssä tiedostossa oli 64 439 tietuetta. Seuraava poiminta tehdään kesällä.

Elektronisen kirjaston palvelut

18. ELAG-seminaari Budapestissa

27.-29.4.1994

Inkeri Salonharju

Tämänvuotisen ELAG-seminaarin aiheena oli "Library Services in an Electronic Environment", ja ohjelman keskeisenä sisältönä yhteisluettelot ja kirjastojen gopherit, joita lähestyttiin monesta näkökulmasta. Seminaari sisälsi tiiviin kolmpäiväisen ohjelman maaraportteineen, paneeli- ja yleiskeskusteluineen, ryhmätöineen ja erikoisraportteineen. Kokouspaikkana oli Unkarin kansalliskirjasto, National Széchényi Library, johon tutustuminen oli kiinnostava osa ohjelmaa.

Seminaarin yhteyteen oli ensimmäistä kertaa liitetty myös suppea näyttely. Kokousjärjestelyistä isäntämaalle aiheutuvien kustannusten kattamiseksi mukaan oli kutsuttu rajoitetusti kirjastojärjestelmätoimittajia, jotka saivat esitellä tuotteitaan. Mukana olivat DABIS, DYNIX, ELIAS, FAXON, GEAC, Jouve, OMFB, PeriTEC ja VTLS. Ainoa varsinainen kokousohjelmaan liittynyt järjestelmätoimittajien esitys oli Vinod Chachran "VTLS multimedia-OPAC virtuaalikirjastoja varten".

Osallistujia oli taas kerran ennätysmäärä, 140, 25 maasta. Itä-Eurooppa oli aikaisempaa aktiivisemmin edustettuna, samoin Etelä-Eurooppa ja Pohjoismaat olivat hyvin esillä, viisi osallistujaa Suomesta. TKAY:tä seminaarissa edustivat Antti

Soini ja Inkeri Salonharju. Suuresta osallistujamäärästä huolimatta unkarilaiset kokousisännät loivat seminaarille erinomaiset puitteet. Ohjelman sisältö oli innostava, ja tietojen vaihto vilkasta myös kokoussalien ulkopuolella. Ilmapiiri oli aikaisempien vuosien tapaan lämminhenkinen, ja tunnelmaa vielä kohotti Budapestin historiallinen ja kaunis ympäristö, sekä helteinen kesäsää.

Yhteisluettelot

Pääalustuksen yhteisluettelojen tehtävistä ja tulevaisuuden näkymistä piti Erik Vajda (National Technical Information Centre and Library, Buda-

pest). Virtuaali-yhteisluettelosta oli lisäksi forum-keskustelu, jota johti Peter Noerr (IME). Aihetta sivuttiin myös monien maaraporttien yhteydessä, ja Suomen kehittyneet yhteisluettelohankkeet herättivät ansaittua mielenkiintoa.

Vajdan mukaan yhteisluetteloiden ympäristö ja käyttötarpeet muuttuvat nopeasti. Yhteisluetteloita tarvitaan edelleenkin 1) kaukolainaukseen, 2) kirjastojen resurssien koordinointiin, 3) bibliografisen tiedon jakeluun, 4) aiheenmukaiseen hakuun ja 5) luettelointikäytäntöjen standardointiin ja kodiointiin. Kansallisille yhteisluetteloille Vajda antoi elinaikaa 6-10 vuotta, mutta paikalliset yhteisluettelot hän uskoi korvattavan nopeasti eri kirjastoluetteloiden yhteiskäytöllä läpinäkyvien yhdyskäytävien avulla. Koko yhteisluetteloiden tulevaisuus riippuu paljon verkkojen kehityksestä ja eri järjestelmien yhteiskäyttöä edesauttavien standardien käyttöönotosta. Yhtäaikaista hausta useista tietokannasta INTERNETin kautta esim. gophereita hyväksikäyttäen voivat korvata yhteisluetteloiden hakufunktion, samoin kuin CD-ROM-muodossa olevat tietokannat.

Forum-keskustelu toi esiin monia virtuaali-yhteisluetteloon liittyviä ongelmia. Mitä tapahtuu, jos kaikki kirjastot haluavat käyttää toistensa virtuaaliluetteloa? Kuka tekee luetteloinnin ja mistä tietueet omaan luetteloon kopioidaan? Kuinka jaetaan organisointi- ja ylläpitovastuu jne.

Kirjastojen gopherit

Kirjaston gopheria esittelivät Göran Skogmar (LIBRIS) ja Ole Husby (BIBSYS), ja aiheesta käytiin myös vauhdikas keskustelu, jota johti Corrado Pettenati (EUI). Keskustelussa virtuaaliteknologian trendeistä todettiin, että gopher ja erityisesti WWW ovat tulleet erittäin suosituiksi, kun taasarchie ja WAIS eivät ole kokeneet vastaavaa menestystä. Gopherin käyttöönotto on vaivatonta, ja käyttö

riittävän yksinkertaista kaikille verkkokäyttäjille. Organisaatiosta riippuen gopher voi olla joko koko yliopiston yhteinen tai kirjaston oma. Gophereita voidaan perustaa myös esim. tiedekunta- ja osastotasolle ja vaikka henkilökohtaiselle työasemalle. Toivomuksena oli, että kirjastojärjestelmätoimittajat liittäisivät gopherin vakio-ohjelmistoihin osaksi verkkotoimintoja. Gophereiden ongelmina todettiin mm. tietojen päivitysongelmat, liiallinen tietomäärä, vanhentuneet linkit, puurakenteen loogisuuden puutteet, päällekkäisyydet ja monikielisyysongelmat.

Ryhmätöet

Ryhmätöiden aiheita olivat retrospektiivisten konversioiden tekniikat, sähköposti ja loppukäyttäjien palvelut, unicode ja merkkivalikoimat, full-text-tietokannat, virtuaali-OPAC, loppukäyttäjien työasemat, kirjastojen gopherit ja EU:n vuosien 1994-1998 kirjasto-ohjelma. TKA Yt kiinnostivat aiheista virtuaali-OPAC ja Euroopan Unionin kirjasto-ohjelma. Antti Soini osallistui Euryhmään ja Inkeri Salonharju virtuaali-OPAC-ryhmään.

Virtuaali-OPACin tavoitteena pidettiin mahdollisuutta hakea tietoja yhden käyttöliittymän avulla useasta näyttöluettelosta. Työryhmän mukaan virtuaali-OPACin tulee sisältää normaalit näyttöluettelotoiminnot, kuten selaus, haku, lajittelu, tulosjoukon käsittely ja tulostus eri muodoissa. Käyttäjän tulee periaatteessa voida halutessaan valita kohdetietokannat, priorisoida valitsemiaan tietokantoja ja muuttaa osajoukkoa istunnon kuluessa. Virtuaali-OPACia varten tarvitaan metatietokanta, sofistikoitu asiakasohjelmisto, huolellisesti suunniteltu käyttöliittymä, käyttäjien opastus, ja lisäksi siihen tulisi mahdollisuuksien mukaan liittyä myös primaariaineiston välityspalvelu.

Tutustuminen kansalliskirjastoon

National Széchényi Library sijaitsee keskeisessä paikassa, Budavari palotassa, eli entisessä kuninkaanlinnassa Linnavuoren huipulla keskellä Budapestiä. Linna on rakennettu ensimmäisen kerran jo 1200-luvulla, mutta se on tuhoutunut sodissa useita kertoja, ja toisen maailmansodan jälkeen linna on rakennettu uudelleen perustuksiaan myöten. Valtaavan rakennuksen historiallinen julkisivu ja sosialismikauden suoraviivainen interiööri luovat yllättävän kontrastin. Kansalliskirjaston perustana on yksityiskokoelma, jonka kreivi Ferenc Széchényin lahjoitti valtiolle 1800-luvun alussa.

Kokoelmissa on tällä hetkellä lähes 7 miljoonaa tallennetta, joista yli 2 miljoonaa monografiaa, 280 000 kausijulkaisua ja 825 000 käsikirjoitusta. Käsikirjoitusten osuus on mittava, ja kokoelmiin sisältyy mm. kuuluisien unkarilaissäveltäjien Frans Listin, Ferenc Erkelin, Zoltan Kodaly'n ja Bela Bartokin musiikkikäsikirjoituksia.

Kirjasto on avoin kaikille 18 vuotta täyttäneille kansalaisille ja vuotuinen kävijämäärä on noin 200 000. Kirjasto ei anna kotilainoja, vaan aineiston voi tilata suljetuista kokoelmista lukusaliin. Myös kaukolainojen määrä on vähäinen. Henkilökuntamäärä on n. 900, joista vain 300 kirjastoammatillista työntekijää.

Kirjasto on automatisoitu, ja käytössä on DOBIS/LIBIS-järjestelmä IBM-laitteistolla. Käytönottoprojektissa on ollut paljon ongelmia, erityisesti tukipalvelujen puuttumisen vuoksi. Suorakäyttöisessä NEKTAR-rekisterissä on tällä hetkellä aineisto vuodesta 1992 lähtien. Konelukuisessa muodossa olevaa kansallisbibliografiaa vuosilta 1976-1991 ei ole onnistuttu toistaiseksi konvertoi-

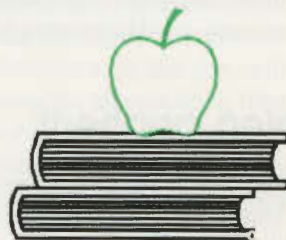
maan kirjaston järjestelmään.

Kausijulkaisujen kansallisbibliografia on julkaistu CD-ROM-muodossa, ja se on tarkoitus päivittää vuosittain. Asiakkaiden käytössä on kuusi OPAC-päätettä ja CD-ROM-asemia. Käynnissä on myös kirjaston paikallisverkon asennus, mikä on aikaa vievää ja kallista puuhaa rakennuksen mahtavien mittasuhteiden vuoksi.

Vuoden 1995 seminaari Trondheimissä

Ensi vuoden ELAG-seminaari järjestetään Trondheimissä Norjassa 14.-16.6.1995. Aiheena on "Organizing the Electronic Library", ja kokousta isännöi BIBSYS. Ohjelmassa ovat esillä mm. elektroninen dokumentointi, artikkeleiden ja harmaan kirjallisuuden elektroninen julkaisu, standardit, SR ja tietysti Norjan kirjastoautomaatio ja BIBSYS III.

Alustavia ryhmätyöaiheita ovat navigointivälineiden integrointi, kunnalliset tietojärjestelmät, multimedia, formaattien integrointi, tekijänoikeus, muuttuva kirjastonhoitajan rooli, kirjastonkäytön evaluointityökalut, elektroniset julkaisut, standardit ja muutosprojektien hallinta. □

Suomen VTLS-käyttäjärühmän palsta

Koonnut Riitta Lehtinen

International VTLS Users' Group meeting Washington D.C., 14.-16.3.1994

VTLS Users' Group ja VATLS European Users' Group sopivat viime vuonna yhteistyön tiivistämisestä, mm. Newsletter ja Directory yhdistetään sekä jäsenmaksujen keräämisen hoitaa USA:n ryhmä.

Washingtonissa järjestettiin ensimmäinen yhteinen (kansainvälinen) kokous siten, että normaalin Eastern Regional VTLS Users' Group'in kokouksen ohjelmaan oli lisätty eurooppalaisia puheenvuoroja.

Euroopasta oli mukana yllättävän suuri joukko - ainakin amerikkalaisten mielestä: yli 30 henkilöä. Varsinkin ruotsalaisista VTLS-kirjastoista (3) oli runsas edustus (11). Suomesta osallistuivat Sinikka Kangas (Eduskunnan kirjasto), Merja Hiltunen (VTLS of Finland Oy) sekä Antti Soini ja Riitta Lehtinen (TKAY).

Kokouksen ohjelmasta mainittakoon Keynote speaker J. Maurice Travillian, joka kertoi Seymour-projektista. Sen toteuttajana on Division of Library Development, Maryland State Department of Education ja projektin tarkoituksena on tuottaa elektronisessa muodossa tietoa kaikkien Marylandin asukkaiden käyttöön.

Fred Guy (National Library of Scotland, Chair of the VTLS European Users' Group) esitteli eurooppalaiset VTLS-kirjastot tavalla, joka varmasti vakuutti amerikkalaiset kollegamme siitä, että Euroopassakin osataan hyödyntää kirjastojärjestelmää

sen koko laajuudessa.

Paneelikeskustelun teemana oli Networking and Resource Sharing. Siinä kertoivat omista hankkeistaan Susan Fugate (National Agricultural Library: NAL's Regional Document Delivery System; Antti Soini (TKAY): LINNEA network and LINDA Union Catalog; Elaine Hartman (Systems Technical Services, Virginia State Library and Archives): CAVALIR ONLINE project ja Brenda Knavel (University of Alaska System) User Services in Alaska System. Kaikesta päättäen amerikkalaisille kolleegoillemme oli pieni yllätys se, mitä kaikkea LINNEA-ympäristössä on saatu jo aikaan puhumattakaan suunnitteilla olevista hankkeista. Kysymyksiä tuli runsaasti esityksen yhteydessä ja jälkeenpäin. Muiden yhteisluettelohankkeiden suunnittelijat olivat myös erittäin kiinnostuneita yhteistyöstä kanssamme.

Muu ohjelma sisälsi VTLS:n esityksiä sekä keskustelu- ja työryhmien raportteja. Keskustelut amerikkalaisten VTLS-kirjastojen edustajien kanssa olivat hyödyllisiä (molemmiin puolin) ja kokouksen päätöstoteamus, että erot ovat pieniä verrattuina yhteisiin asioihin, pitää varmasti paikkansa. Tämän jälkeen yhteistyö toivottavasti tehostuu ja syvenee.

VTLS European Users' Group'in hallitus piti kokouksen Washingtonissa. Siinä sovittiin seuraavien kokousten (Edinburg lokakuu 1994 ja Sveitsi 1995) järjestelyistä, käsiteltiin yhteistyötä (US) VTLS Users' Group'in kanssa ja sovittiin yhteisten kokousten pitämisestä jatkossa mahdollisuuksien mukaan joka toinen vuosi.

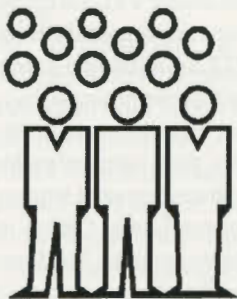

Suomen VTLS-käyttäjärühmän vuosikokous

Kokous pidettiin Helsingissä Helsingin yliopiston tiloissa 26.-27.4.1994. Molempina päivinä oli yli 40 kiinnostunutta osanottajaa ympäri maata.

Kokouksessa VTLS Inc:n presidentti Dr. Vinod Chachra kertoi viimeisimmät kuulumiset VTLS:ltä, esitteli uutuustuotteita ja vastasi osanottajien kysymyksiin. Tilaisuudessa kuultiin myös mm. esitykset Suomen VTLS-käyttäjärühmän työryhmien toiminnasta sekä keskusteltiin työryhmien organisoimisesta, tehtävistä, tiedottamisesta ym. Lisäksi saatiin terveiset I kansainvälisestä Euroopan ja USA:n käyttäjärühmien tapaamisesta Washingtonissa 14.-16.3.1994 ja keskeistä tietoa Euroopan käyttäjärühmän hallituksen kokouksen päätöksistä.

Seuraava Euroopan käyttäjärühmän kokous pidetään 20.-21.10.1994 National Library of Scotlandissa Edinburghissa. Suomen käyttäjärühmän seuraava kokous on Turussa syys-lokuussa 1994.

Monta mutkaa opiskelijakortin matkassa

Uusi opiskelijakortti on ollut nyt käytössä kaksi lukuvuotta. Matkaan on mahtunut monta vaihetta ja monia kummelluksia, mutta nyt tulevaisuus näyttää valoisammalta.

Uudistuksen tausta

Opiskelijakortt uudistuksen taustalla oli palvelutoimintojen lisääminen ja väärinkäytösten ehkäiseminen. Suurin muutos oli se, että perustutkintoa suorittavien opiskelijoiden ja jatko-opiskelijoiden kortit erotettiin toisistaan. Perusopiskelijoiden kortit ovat pohjaväritään sinisiä ja jatko-opiskelijoiden kortit vihreitä. Korttien erottaminen oli välttämätöntä, koska osa opiskelija-alennuksista kuuluu vain perustutkintoa suorittaville opiskelijoille kuten kaikki joukkoliikennealennukset. Palvelutoimintoja pyrittiin lisäämään mm. magneettiraita ja/tai viivakoodimahdollisuudella (mahdollisuus kulunvalvontaan, opintokirjatietojen tallentamiseen yms.).

Ongelmatäyteinen historia

Kortt uudistukseen ryhdyttiin syksyllä -92. Alku olikin varsin hankalaa uusien laitteiden myöhäs-

tymisen johdosta ja koko syksy menikin uusien laitteiden kanssa kamppailtaessa. Keväällä -93 kortteja alkoi ilmestyä, mutta laadussa oli edelleen ongelmia.

Syksyllä -93 alkoi varsinainen korttiryntäys, kun myös vanhat opiskelijat ryhtyivät uusimaan korttejaan. Taustalla oli se, että VR ei enää vuoden 1994 alusta lähtien myöntänyt opiskelija-alennusta vanhalla kortilla. Niinpä korttitoimitukset ruuhkautuivat, tuli kiire ja korttien laatu kärsi.

Nyt tänä keväänä suuret ruuhkat on purettu ja korttitoimitukset ovat pyörineet normaalisti. SYL:n jäsenistä yli 80%:lla on jo käytössään uusi opiskelijakortti.

Viivakoodiongelmat

Kortti uudistuksen alusta lähtien yhtenä uutena elementtinä korttiin on toivottu kirjastokorttimahdollisuutta. Monesta erillisestä kortista on haluttu päästä yhteen korttiin, joka toimisi eri puolilla yliopistoa.

Osa kirjastoista onkin lähtenyt mukaan uuteen opiskelijakorttiin. Kokemukset kortista ovat vaihdelleet ja ongelmia on esiintynyt mm. viivakoodin luettavuuden suhteen. Syksyn mittaan on yhteistyössä kortinvalmistajan ja kirjastojen lukulaitetoimittajan kanssa yritetty löytää parannuskeinoja luettavuusongelmiin.

Toivoisinkin nyt palautetta siitä ovatko syksyllä esiintyneet ongelmat jatkuneet vai ovatko asiat parantuneet?

Valmistautuminen uuteen syksyyn

Parhaillaan valmistaudutaan ensi syksyyn. Uusi asia on, että entisen yhden valmistajan rinnalla on nyt myös toinen kortinvalmistaja. Näin pyritään varmistamaan se, että vaikka syksyllä tuleekin run-

saasti uusia korttitilauksia, niin toimitusajat pysyvät kuitenkin kurissa.

Lisäksi paikalliset ylioppilaskunnat etsivät keinoja nopeuttaa uusien opiskelijoiden ilmoittautumista ja samalla siten korttien saamista (korttia ei voida valmistaa sellaiselle opiskelijalle, jonka tietoja ei löydy opiskelijarekisteristä eli ensin täytyy saada tiedot rekisteriin, jonka jälkeen voidaan tehdä opiskelijakortti). Korttien toimitusaika syksyllä on 2-3 viikkoa.

Jatkokehittely kirjastojen kanssa

Olemme pohtineet runsaasti sitä, miten voisimme parantaa viivakodeja. Eri kirjastojen lukulaitteet ovat erilaisia ja vaikka esim. syksyllä kortinvalmistaja kokeili ennen korttien toimittamista viivakodeja lukijassa ja ne toimivat kokeiltaessa, niin käytännössä ne eivät sitten kuitenkaan toimineet. Nyt toivottavasti tilanne on siltä osin parantunut.

Korttien toimivuuden parantamiseksi olen neuvotellut siitä, että kaikille halukkaille kirjastoille (riippumatta siitä onko käytössänsä nyt erillinen vai kortissa oleva viivakoodi) toimitetaan ns. mallikortit kokeilua varten. Näin voisitte kokeilla nyt valmistettavien korttien viivakoodien toimivuutta omilla laitteillanne. Ottakaahan yhteyttä jos haluatte mallikortit testattavaksenne.

Itse uskon, että aivan lähitulevaisuudessa opiskelijoillamme on käytössänsä monipuolinen ja useita eri toimintoja sisältävä opiskelijakortti, jonka opiskelija saa käyttöönsä nopeasti ja ilman turhia kommelluksia.

Yhteistyöterveisin ja Hyvää kesää kaikille toivottaen

Taina Härkönen

sosiaalipoliittinen sihteeri

Suomen ylioppilaskuntien liitto

puh. (90) 680 3110, fax (90) 642 413

LINDA-tietokannan käyttö

Hinnasto 1994

1. Käyttöreitinä TeleSampo

Aikaveloitus 3,80 mk/min+ppm

2. Verkkoyhteys suoraan LINDAan (Funet, Datonet, Datapak)

Käyttäjätunnuksen perustamismaksu 200 mk

2A Aikaveloitus 3,50 mk/min

- laskutus neljännesvuosittain, minimi 150 mk/3 kk

2B Ennakkomaksu

- etukäteen maksettu käyttömäärä tasatuhansin markoin

- 3,10 mk/min

- etukäteen maksetun osuuden loputtua ylimenevästä käytöstä veloitetaan normaalin aikaveloituksen mukaan 3,50 mk/min

2C Vuosimaksu

- vuosimaksut 5.000-20.000 mk/v

- kiinteä vuosimaksu perustuu vuonna 1994 laitoksen kokoon; vuoden 1995 maksuluokat tulevat perustumaan v. 1994 todellisen käytön keskiarvoon.

Hinnat koskevat pelkkää LINDA-tietokannan käyttöä.

Tietoliikenneyhteyksistä koituvat kulut maksaa käyttäjä.

Oikeus hinnanmuutokseen pidätetään, mikäli sopimuksen mukainen palvelu tulee arvonlisäveron piiriin.

Lisätietoja ja sopimuspapereiden tilaukset:

Juha Hakala, p. (90) 708 4293 tai

Kaija Ryytty, p. (90) 708 4295 tai

telefaxilla (90) 753 9514.

Koulutuskalenteri

Tiedonhaku LINDA-tietokannasta

22.9.94	Helsinki
20.10.94	"
17.11.94	"

Lisätietoja Juha Holopainen, puh. (90) 708 4487

Hinta 150 mk

KDOK-peruskurssi

21.9.94	Espoo
19.10.94	"
14.12.94	"

KDOK-jatkokurssi

14.9.94	Espoo
16.11.94	"

Lisätietoja KDOK-kursseista Inkeri Salonharjulta,
puh. (90) 708 4297. Hintaa 400 mk

**Ilmoittautumiset kaikille kurseille
puh. (90) 708 4295.**

Myytävät julkaisut:

	Hinta:	Myynti:
FINMARC-yhtenäisformaatinsovellusohje : kirjat ISBN 951-45-6568-1	200,- xx)	Kirjastopalvelu Oy
FINMARC-yhtenäisformaatti ISBN 951-45-6515-0	50,-	TKAY x)
FINMARC-auktoriteettiformaatti ISBN 951-45-6656-4	30,-	TKAY x)
KATI-tietokantaan indeksoitavat aikakauslehdet ISBN 951-45-6657-2	50,-	TKAY x)
Bibliografioihin sisältyvien aikakauslehtien lista ISBN 951-45-6658-0	50,-	TKAY x)
KDOK-käyttöopas ISBN 951-47-6806-X	150,-	TKAY x)
VTLS-92 - Haku ja näyttöluettelon käyttö. Pikaopas ISBN 951-45-6732-3	30,-	TKAY x)

x) Postinuskulut sisältyvät hintaan

Tiedustelut ja tilaukset p. (90) 708 4295, fax (90) 753 9514.

xx) Alennukset isompia määriä tilattaessa: 10-19 kpl -10% , 20 kpl ja enemmän -20%.

Julkaisija:
Helsingin yliopiston kirjasto
Tieteellisten kirjastojen atk-yksikkö

Helsinki 1994
Yliopistopaino